

Tarlós és a hajléktalanok

A láthatatlanná tevő köpönyeg

Az építési törvény módosítása és a fővárosi Társadalmi Megbékélési Program látszólag két külön törvényt. De a céljuk ugyanaz: a hajléktalanok tűnjenek el a szemünk elől. Az alkotmányellenesnek tűnő törvényről a TASZ jogászát, a jó példával elől járó főváros intézkedéseiről hajléktalanokat kérdeztünk.

ELTAKARÍTÁS

„Gondoljunk bele, milyen lehet az éjszakát egy aluljáróban tölteni. Ki az az őrült, aki ezt választaná, ha van más lehetősége? A hajléktalanok nem azért élnek aluljárókban, mert szeretnek ott lenni, vagy mert szeretnek »garázdálkodni«. Hanem mert nincs hova menniük, vagy ahova mehetnének, annál az aluljáró is jobb. Nem kellene ide erőszak, nem kellene elüldözni az embereket: ha lennének megfelelő feltételek, menne mindenki magától. Ki ne akarna jól magának?» – kérdezi Bene Géza, A Város Mindenkié csoport hajléktalan tagja.

A közterületek „koldusoktól és az ország hangulatát rontó személyektől” való „megtisztítását” (ezek Pintér Sándor belügyminiszter szép szavai) a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény, valamint az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény módosítása teszi lehetővé, amely felsorolja, milyen rendeltetés-

szzerű használata lehet egy közterületnek, és felhatalmazza az önkormányzatokat, hogy az ettől eltérő használatot szabálysértéssé nyilvánítsák. A belügyminiszter által benyújtott, november 18-án kihirdetett törvény szerint „a közterület rendeltetése a telkek térbeli kapcsolatának, megközelítésének; a közúti és gyalogos közlekedés (út, járda stb.); a kikapcsolódás, a szórakozás, a sporttevékenység, a szabadidő-eltöltés; a felvonulás, a gyülekezés, a közösségi megnyilvánulás; szobor elhelyezésének, emlékhely kialakításának, művészeti alkotások elhelyezésének, a közművek elhelyezésének; zöldfelületek kialakításának biztosítása.” Minden más rendelteti úton bírsághatóvá tehető.

„Már maga a törvény is felvet alkotmányosság kérdéseket – állítja Kapronczay Stefánia, a Társaság a Szabadságjogokért betegjogi programvezetője. – A közterület funkcióinak felsorolása nagy valószínűséggel sérti a jogbiztonság

elvét, tehát azt, hogy egy törvénynek előrelátható, kiszámítható következményei legyenek. Kérdéses, hogy fel lehet-e sorolni, mit lehet csinálni egy köztéren, és mit nem, főleg ilyen homályos megfogalmazásban. A munkavégzés például nem szerepel a felsorolásban – tehát bármelyik önkormányzat hozhat olyan rendeletet, amivel a padon olvasgató ügyvéd, újságíró, irodalomkritikus bírsághatóvá válik. Betiltható a telefonálás vagy a dohányzás is – ez innentől már csak érdek és kreativitás kérdése. Szórakozni és kikapcsolódni viszont egyaránt szabad, de a jogalkotó nem mondja meg, mi a különbség, egyáltalán: mit jelentenek itt ezek a szavak. Számomra például az alvás kikapcsolódás, de a törvénytervezet indoklása szerint a módosítás célja – mondjuk úgy: érdekes módon, hiszen az építési törvényről van szó – a hajléktalanok utcán alvása elleni fellépés.”

Nyílt ellenszenv

Az indoklás szerint ugyanis az önkormányzat így „lehetőséget kap a rendeltetésellenes és engedély, megállapodás nélküli használat (például a közterületen történő »lakás«, »alvás«) szankcionálására”. „Ezen a ponton pedig már felmerül az emberi méltósághoz való jog, illetve a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának alkotmányos joga, az pedig külön aggályos, hogy ezeket az alapjogokat rendeletekkel (tehát alacsony jogalkotási szinten – U. P.) lehet majd korlátozni” – figyelmeztet Kapronczay. Ami még az emberi méltósághoz való jogot illeti: a TASZ és a Menhely Alapítvány által kiadott vélemény egyetértőleg idézi Szabó Máté ombudsman korábbi jelentését (AJB 756/2010), amelyben megengedhetetlennek nevez minden olyan javaslatot, amely a hajléktalanok közterületi jelenlétét „városképi kérdésként” fogalmazza meg.

A TASZ jogásza ugyanakkor óva int attól, hogy ezt az irányvonalat új keletűnek vagy magában állónak tartsuk. „Az utóbbi évek tendenciája, hogy a hajléktalanokkal összefüggésbe hozott magatartásformákat szankcionálni próbálják. A gyermekkel való és a zaklató koldulás szabálysértés, de több önkormányzat hoz saját korlátozó rendeleteket: bizonyos fővárosi kerületekben és vidéki nagyvárosban a néma koldulás büntethető, míg más városok a guberalást tiltják. Ezeknek annyi haszna mindenképpen volt, hogy újra bebizonyították: pénzbüntetésnek ebben a közegeben nincs értelme, nem behajtható, ha pedig azt átváltják elzárásra, az rengeteg pénzbe kerül

az államnak. Van olyan, jelenleg hatályos rendelet, amely tiltja minden, még használható tárgy kivételét a köztéri szemetesekből. Ennek nem-hogy alkotmányos, de racionális alapja sincsen. Csak a nyílt ellenszenv. A mostani csupán a következő lépés, amikor már nem koldulok, nem csinálók semmit, a pusztta jelenlétem bűn.” Kapronczay szerint a módosítás illeszkedik a kormány látszatintézkedéseinek sorába, amikor nem a probléma megoldása, hanem a láthatóság, érzékelhetőség megszüntetése a cél. Azokat a szabályozásokat, amelyekre a jogszabály explicit felhatalmazást ad, nem lehet majd betartatni, csak a diszkrimináció napi rutinná emelésével – nyilván nem fognak megbüntetni napos padokon szundikáló nyugdíjasokat a Margitszigeten. A TASZ január elején alkotmánybíróági beadványban kéri a néma koldulásról és a guberálásról szóló 43 önkormányzati rendelet felülvizsgálatát, továbbá egy akció keretében elérhetővé tesz egy olyan beadványmintát, amelynek segítségével bárki könnyen támadhatja az építési törvény alapján hozott rendelkezéseket.

A főpolgármester és csapata nem várta meg a törvény január elsejei hatálybalépését, meg hoztak rendeleteket, egyszerűen kitarítottak néhány fontos közteret. Tarlós kijelentette: „december 15-ig rendet tesz az aluljárókban”. „A főpolgármester elmondása szerint Budapesten körülbelül kétszáz »látható« hajléktalan van, közülük 100-120-an rendezkedtek be az aluljárókban. Utóbbiaknál egyesével megvizsgálják, őket hová lehetne elhelyezni és elirányítani. Rajtuk kívül egyébként (sic!) még mintegy hatezren laknak a városzéliek erdőben, építési területeken” – írták a főváros portálján, ami arra utal, hogy annak még a látszatára sem törekszenek, hogy rászorultsági alapon történjen bármi: a lényeg, hogy a köztetek „megtisztuljanak”.

Tarlós szerint a kiemelt aluljárókban (a közletemények hol tizenkettőt, hol tizenegyet említenek, de a felsorolásban mindig tizenhárom szerepel) éjszakázó 116 összeírt ember közül „harminc ismeretlen helyre távozott, kilenc különösebb segítség nélkül felkereste valamelyik hajléktalanellátó szolgálatot, ötvenegyet már elhelyeztek, huszonhaté pedig folyamatban van”. Ez lenne hát a siker: ötvenegy embert sikerült elhelyezni, miközben egy 2005-ös számítás szerint a 8000 budapesti hajléktalanból egy átlagos téli éjszakán 3000 alszik ténylegesen fedél nélkül.

Am úgy tűnik, ennél sokkal fontosabb az a három videó, amit a lelkes olvasó a főváros honlapján, a Társadalmi Megbékélési Program eredményeiről szóló közlemény alján talál. Az első Tarlós sajtótájékoztatója látható, a következőn egy, a békebeli szocializmust idéző klip az aluljárók takarításáról, a lámpák kicseréléséről, valamint a rend éber óreinek járőrözéséről, majd Véghné Reményi Mária, a Nyugdíjasok Budapesti Szövetségének elnöke mondja el, hogy most már nyugodtabban mennek a nyugdíjasok az aluljáróba, mert nincs kosz, és már nem kell sajnálni azokat a szerencsétlen embereket.

A program háborzongató kommunikációja, megalázó hozzáállása és tartalmi hibái ellenére (Lásd: A Szőnyeg alá, Magyar Narancs, 2010. december 16.) tartalmaz értékes elemeket. Csak helyeselhető, hogy a tervezésben aktíván részt vesznek hozzáértő szervezetek, elsősorban a Máltai Szeretetszolgálat, még ha másokat kár is volt kihagyni. A Déli pályaudvar aluljárójának egy részén és a Nyugati pályaudvar egy nem használt várótermében kialakított fűtött toleranciapontok életet menthetnek, és minden új hely a hajléktalanszállókban vagy esetleg új épületek használatba vétele segíthet átvezetni a telet.

„Inkább elmegy az ember”

De ezek a megoldások csak a probléma felszínét karcogtatják. A rendezettebb aluljárókkal sem lenne semmi baj. Am arra nehéz lenne akár csak részben elfogadható választ találni, miért nem lehetett várni a program elindításával, miért a halálos veszélyt jelentő hidegben kell kísérletezni, miért nem lehetett megvárni, amíg az anyagi források rendelkezésre állnak, amíg a program érdemi részét jelentő lakhatási támogatások rendszere kiépül.

A hajléktalanokból és szövetségeseikből álló A Város Mindenkié csoport nyolc pontba gyűjtötte kérdéseit, ám hiába próbált választ kapni a fővárostól. Lapunk ugyanezeket a kérdéseket továbbította a sajtóosztálynak, ahonnan mi gyorsan, részletes választ kaptunk. Minden válasz ugyanazt az új kérdést veti fel: miért nem lehetett várni? A Fővárosi Közterület-felügyelet az érdeklődésre, hogy ugyan miért a krízisidőszakra időzítették az intézkedéseket, úgy válaszolt, hogy „a takarítás nem kampányjellegű, hanem mindennapi követelmény. Minden budapesti polgárnak joga van kulturált, tiszta közterületen, így aluljáróban is közlekedni. Arra törekszünk, hogy e követelményeknek minél hamarabb megfeleljünk. A jövőben az aluljárók – tervszerű rehabilitációval – a korábbinál is magasabb szintű köztisztasági odafigyelést kapnak.” Ami az anyagi fedezetet illeti: „A Hajléktalanokért Közalapítványon keresztül kívántuk finanszírozni a programot, de a pénzt egyelőre nem bocsátotta rendelkezésünkre a Nemzeti Erőforrás Minisztérium, így jelenleg semmilyen konkrét forrás nincs a kezünkben. Keressük azokat az alternatív lehetőségeket, amelyekkel elkötelezett támogatókat tudunk megnyerni ehhez a fontos budapesti üggyhez.” Kardinális kérdés, hogy az aluljárókból kiszorult hajléktalanok hova mehetnek, hiszen a hajléktalanszállók télen telítettek. „Attól függően, hogy mennyi pénzt kapunk, és mennyit tudunk ehhez még szerezni, tudjuk majd megmondani a pontos számokat. Amennyiben sikerülne nagyobb ingatlan, ingatlanokat hosszú távú kezelésre megszerezni a programhoz, akkor jelentősen tudnánk növelni a férőhelyeket.”

A Város Mindenkié csoport felhívást intézett

Tarlós Istvánhoz. Arra kérték, hadd segítsék hozzá az „élményalapú” tájékoztatóhoz, testközelben tapasztalatszerzéshez azzal, hogy megszervezik 24 óráját hajléktalanként. Választ még nem kaptak. A csoport lapunknak nyilatkozó két hajléktalan tagja (ahogy minden más sorstársuk, akivel december eleje óta beszéltem) felháborítónak és érthetetlennek tartja, ami történik. Kérdésünkre, hogy rendeleti szabályozás híján, november 15. és december 15. között hogyan vették rá a vonakodó hajléktalanokat, hogy hagyják el az aluljárót, Erdősné Mária „Csurika” a következőt válaszolta: „Azt nem mondhatják hivatalosan, hogy hagyja el a területet, ezért valami másik indokot találnak. Például, hogy tüntesse el azt a táskát, mert olyan koszos, hogy az közegészségügyi problémát jelent. De a hajléktalan, ugye, nem tudja anélkül eltüntetni, hogy ő maga el ne menne. Előtte is csinálták ezt, de most még inkább. A másik módszer, hogy egész éjszaka, félóránként igazoltatnak, amitől nem tud aludni, úgy-hogy inkább elmegy az ember.”

A hajléktalanszállók nem jelentenek megoldást, ebben teljes az egyetértés. Nemcsak azért, mert elégtelenek a tárgyi feltételek, és meghitt magánéletet elsősorban a poloskákkal lehet élni, hanem mert ugyanennyi pénzből mélyreható változásokat lehetne elérni. Bene Géza számításokat végzett. „Az állam egy hajléktalanra egy hónapban körülbelül 60 ezer forintot költ. A minisztérium szerint 40 ezret, ám legyen. Budapesten nagyjából tízezer hajléktalan él, és van 50 ezer üres lakás, ennek egy része önkormányzati, állami tulajdon (a csoport felmérése szerint körülbelül kétezer önkormányzati szociális bérlakás is üresen áll – U. P.). A hajléktalanok 45-50 százaléka dolgozik, 20 százalékuk rendszeres juttatást kap. Ha 25 ezer forintot adnának nekik lakhatási támogatásként, ők szociális bérlakásba költözhetnének. Nyugaton működő modell, hogy a hajléktalanok újítanak fel használaton kívüli ingatlanokat, ahova beköltöznek, és amíg lelakják a munkabért, tudnak munkát szerezni, amit el tudnak látni, mert rendezett körülmények között élnek.”

A szociális bérlakások hasznosságáról szakmai konszenzus látszik kialakulni, de természetesen más modellek is lehetnek sikeresek. A tiltás nem. A Hajléktalanellátó Szervezetek Európai Szövetsége (FEANTSA) közleményében alkotmányellenesnek és a nemzetközi emberi jogokat sértőnek nevezi a lapunk megjelenésekor már hatályba lépő törvény tervezetét. Nehéz velük nem egyetérteni. A képlet egyszerű: ha működik a rendszer, a tiltásra nincs szükség. Amíg nem működik a rendszer, a tiltás embertelen. Még nem látható, az önkormányzatok mihez kezdenek a lehetőségekkel. De a rendelkezésükre álló eszközök riasztóak. Ha pedig a hajléktalanok nem lesznek szem előtt, a probléma valódi megoldása sem látszik majd olyan égető kérdésnek.

Urfi Péter